

GAZETECİLİK MESLEĞİNDEKİ DEĞİŞİM VE 21.YÜZYILDA GAZETECİLİK

Arş.Gör.Pınar ERASLAN
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

GİRİŞ

Gazetecilik mesleği, batılı sanayileşmiş ülkelerde 20-25 yıl önce bilgisayarlarla tanışmış olmasına karşın, Türkiye'de ancak son on yıl içerisinde uygulama alanına girmiştir. Bilgisayar otomasyonu ülkemizdeki basın sektörünün çehresini dünyadaki genel eğilime uygun düşecek biçimde değiştirmiştir. Bu değişim, 20.yüzyılın ikinci yarısında yaşadığımız iletişim devriminin temellerini atan teknolojik gelişmeler ile bağlantılıdır. Teknolojik gelişmeler, hemen her alanda olduğu gibi, gazetecilik mesleğini de geri dönüşü olmayan değişim sürecine katmıştır. Dünya'daki bu değişimin temelleri ve somut görünümleri aşağıda ele alınmıştır.

I-GAZETECİLİK MESLEĞİNDEKİ DEĞİŞİM

Günümüzde, gazetelerin toplumsal işlevleri değişmektedir. Bu değişim, gazetecilik kültürünün şimdiye dek kullanılan tüm kavramlarını ve anlayışlarını etkilemektedir.

20.yüzyılın ikinci yarısındaki teknolojik keşifler daha çok elektronik ve bilgisayar alanlarında gerçekleşmiştir. Bu yüzyılı "iletişim çağı" yapan etkenler arasında, telekomünikasyon teknolojilerinin kullanımımıza sunduğu hizmetler ilk sıralarda yer almaktadır. İletişim teknolojisi, son yirmi yıl içindeki büyük atılımını yaparken insanlık tarihi boyunca gelişen iletişim bi-

çimlerinin kendisine sunduğu zengin birikimden elbette yararlanmışır.

İnsanlık tarihindeki ilk iletişim biçimi yüzyüze ve sözel anlatımla gerçekleşmiştir. Topluluk halinde yaşayan insanlar, hem diğer insanlar hem de çevrelerinde olup bitenler hakkında bilgi sahibi olmak istemişlerdir. Bu dönemde haberler, insanlar bir yerden başka bir yere gittiklerinde ve başkalarıyla doğrudan doğruya konuştuklarında aktarılabilmiştir. Öyküler ve bilgiler ağızdan ağıza aktararak kuşaktan kuşağa geçebilmiştir. Bunların bir kısmı geçen süre içerisinde unutulmuş, bir kısmı da değiştirilmiştir(1).

Daha sonraları, insanlar mesajlarını kalıcı kılmak istemişler ve bu nedenle de duvarlara, taş tabletlere resimler çizmeye ya da önceleri papirüslerle daha sonra da kağıtlara sözcükler yazmaya başlamışlardır. Yazı yazma girişimi, mesajların bir biçimde kodlanmasını gerektirmiştir. Böylece, yazı sistemi aynı zamanda bu kodlama biçimini açmayı da gerektirmiştir. Fakat, mesajlar bu sayede yüzyıllar boyunca varolabilmiştir(2).

Ortaçağ'da, bir el yazmasının çoğaltılması oldukça zahmetli bir işti. Okuma ve yazma özelliğine sahip kişilerin sayısı oldukça azdı. Elle çoğaltılan kitaplar da çok pahalıydı. Fakat, matbaanın gelişi ile sözcüklerin dizilmesi ve bunların mekanik olarak hızlı, ucuz ve doğru biçimde basılması modern yayıncılığın temelini oluşturmuştur.

Günümüzde yayıncılık endüstrisi çok büyük bir iş alanıdır ve geniş bir kitlesel pazara ihtiyaç duymaktadır.

Gazetecilik mesleği, temelde, bilginin edinilmesi, yayılması ve yorumlanması işiyle uğraşmaktadır. Çağımızda, bilginin üretimi, kullanılması, işlenmesi ve dağıtımı önemli bir endüstri kolu haline gelmiştir. Gazetecilik uğraşısı, bu süreçte, bilginin kullanılması, işlenmesi ve dağıtımı evrelerinde yer alır. Bir gazeteci, hiçbir zaman bir bilgi üreticisi değildir. Fakat var olan bilgiyi kullanır ya da işler. Gazete işletmesi ise işlenen bu bilgileri okuyucularına gazete aracılığıyla aktararak dağıtım işini üstlenir. Gazetecilikteki bu bilgi aktarma işi, gazetenin doğası gereği somuttur ve basım işi günümüzde büyük endüstriyel yatırımları gerektirmektedir. Gazeteciye düşen, bilginin araştırılması, işlenmesi ve haber haline getirilmesi işi ise, 15-20 yıl öncesine kadar geçtiğimiz yüzyılın gazetecilik geleneğinden pek farklı değildi.

Son yirmi yıl içerisinde diğer tüm alanlarda olduğu gibi gazeteciliği de etkileyen gelişme, iletişim alanında yaşanan teknolojik buluşlar ve uy-

gulamalarıdır. II.Dünya Savaşı'nın ardından, iletişim alanında üzerinde en çok tartışılan konular, radyo, basın, film ve televizyondur. Son yirmi yıl içerisinde ise çok daha değişik ve karmaşık araçlardan söz edilmektedir.

Günümüzün teknolojik gelişmeleri insanlara, "....kablolu televizyon, kaset, video-teyp, video-fon, stereo-fon, tele-konferans, lazer tekniğine dayalı makineler, elektro statikler, elektroniğe dayalı yüksek süratli dizgi, baskı ve öğrenme makineleri, elektronikte işleyen mikro filmler, radyo yoluyla yayın yapan makineler, zaman paylaşımli bilgisayarlar, veri bankaları, telematik uygulamalar, uydular arası bağlantılar vb. sunmaktadır"(3). Artık her alana ve mekana ulaşabilen bilgisayar ağları ile bir "bilgi toplumu"(4) yaratılmıştır.

Gazetecilik mesleğinde meydana gelen temel değişim, aslında, 21.yüzyıla yaklaşılrken ileri kapitalist toplumların yaşamakta olduğu "bilgi patlaması"na bir uyum sağlama çabasıdır. Gerek gazeteler, gerekse diğer kitile iletişim araçları içinde buldukları toplumdan soyutlanamazlar. Toplumun geçirmekte olduğu değişim, eksik ya da tam yanları ile, tüm basını değişime zorlamaktadır. Yaşanan bu değişime genellikle "bilgi patlaması" denilmektedir(5).

A. Bilgi Toplumu ve Bilgi Patlaması

Günümüz insanının zamanı çok değerlidir. Yaşamını devam ettirebilmesi ve istediği sonuçlara ulaşması da ancak bilgiyle mümkün olabilmektedir. Bilgi artık, basit bir biçimde değil, oldukça karmaşık biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin sosyo-ekonomik yapılarının karmaşıklığı bilgilerin de karmaşık olarak yapılanmasına neden olmaktadır.

Bilginin hızla artmasıyla ilgili olarak şu görüş dile getirilmektedir; "Bugünün dünyasına ayak uydurabilmek için insanların çeşitli bilgilere gereksinimi vardır. Dünya nüfusu arttıkça da gerekli bilgiyi dağıtma yöntemlerini geliştirmek zorunlu oluyor.....nüfus artışına oranla üretilen bilgi hızı da artıyor. Böylece her geçen gün ihtisas dalları sayısında bir çoğalma görülüyor, buna da bilgi patlaması diyoruz"(6). Günümüzde bilgi yalnızca basılı yayınlarda saklanmamaktadır. İletişim teknolojilerinin sunduğu olanaklarla, bilgi, "film, slayt, televizyon, bantlar ve bilgisayar bantları"nda saklanabilmektedir(7).

A.B.D.deki bilgi endüstrisi, birçok endüstri dalının önünde gelmek-

tedir. Bu endüstri, A.B.D.de olduğu gibi diğer bir çok gelişmiş sanayi ülkesinde de kütüphaneler, yayıncılar, dökümantasyon merkezleri, filmler, bantlar, görsel-ışitsel iletişim araçları, telgraf, teleks, uydu istasyonları, bilgisayarlar vb. birçok uygulamayı içermektedir.

Bugünün toplumunda, işletme yöneticileri, araştırmacılar, akademisyenler, öğrenciler, yayıncılar ve diğer meslek alanlarında çalışan kişiler bilgi ve bilgi akışındaki artışa karşı kendilerini hazırlamak ve bilgi sistemleri konusunda deneyim kazanmak zorundadırlar. "Örneğin 20 yıl önce bir iş adamı iki gazete okumakta, bir kaç memurla toplantı yapabilmekte ve planlarını uygulamaya koyabilmekteydi..."(8).

Günümüzde, sorunların olabildiğince çabuk çözümlenmesi istenmektedir. Ayrıca, zaman içerisinde toplumların entellektüel gelişimleri çerçevesinde her türlü bilgi kaynağına karşı olan ilgileri artmıştır. Sonuç olarak, artık, bilgiye olan ihtiyacımız artmış ve karmaşıklaşmıştır.

B. Bilgiden Yararlanma

Bilgi kaynakları çok çeşitlidir. Genel olarak bilgi kaynakları kişiler ya da kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilginin depolanması ve erişilmesindeki engeller ya da kolaylıklar bilgiden ne kadar yararlanılabildiğini göstermektedir.

Bilgi edinmek isteyen kişi, istediği bilgiye güçlük çekmeden ulaşacağına ve o bilginin kendisine gerçekten yararlı olacağına inanmadıkça bilgiye ulaşmaktan vazgeçebilir(9).

Bilginin daha kolay biçimde aktarılması, ilk önceleri matbaa makinesinin bulunuşuyla başlamıştır. "Matbaa makinesiyle aynı kitabın birçok kopyesi basılabildiği için, kitaplar bir ülkeden diğerine gönderilerek, değişik ülkelerdeki kimselerin aynı kitaptan yararlanması sağlanıyordu. Mektup ve posta sisteminin başlaması, kitapların şehirler arasında gönderilmesini sağladığı için, bilgi alış-verişi yönünden çok kullanılan bir iletişim çeşidi..." olmuştur(10).

Toplumların bilgi edinebilmelerinde en geçerli yol kitle iletişim araçlarıdır(11). Gazeteler çeşitli kaynaklardan edindikleri bilgileri toplum içindeki çok sayıda insana ulaştırırlar. Yüzyıllar boyunca en büyük bilgi depoları kütüphaneler olmuştur. Günümüzün modern kütüphanelerinde ayrıca

"görsel-işitsel" yöntemlerle kitap ve dergi koleksiyonları saklanabilmektedir. Bir gazeteci haberini hazırlarken "kim, ne zaman, ne dedi?" sorularının cevaplarını artık daha az aramaktadır. Bununla birlikte, asıl aydınlatıcı bilgi, olayın genel çerçevesini, neden ve sonuç ilişkilerini verebilen haberlerde yer almaktadır. Bir gazeteci bilgiyi yararlı duruma getirebilmek için, önce kendisinin yararlanılabilir bilgiye ulaşması gerekmektedir. Günümüzde, gazeteciler için bilgiye ulaşmada ve bunu haberlerinde yararlanılabilir kılmada yeni yollar açılmıştır.

II- ELEKTRONİK İLETİŞİM VE BİLGİSAYARLI GAZETECİLİK

Elektriğin bulunmasından sonra, bilgileri yazma ve aktarmada yeni bir yöntem kullanılmaya başlandı. Bu yöntem, telgraf ve telefondur. Bu sayede, mekanlar arasındaki uzaklıklar azaltılmış oldu. Bugünün haberleşme alanındaki inanılmaz hız gelecekte neler olabileceğini tahmin etmemizi güçleştirmektedir. Bilgisayar teknolojisi, haberleşme ve bilginin depolanmasında insanlara geniş olanaklar sunmaktadır. Von Neumann, bu modern teknolojilerin, zamanı kısaltmaktan çok etki alanını genişletmesi nedeniyle modernleşme oranını artırdığını söylemektedir(12).

Bilgisayarlar bilgi devriminde merkezi bir rol oynamaktadırlar. Bilgisayarın böylesine devrimci olmasının ilk nedeni bilgi makineleri olmalarıdır. Herhangi bir bilgi -gerek sözcükler, gerek resimler ya da diğer türlü simgeler- bilgisayara veri olarak yüklenebilmektedir. Bu, bilgisayar için tasarlanan programların sanatıdır(13).

Bilgisayarlara girilen veriler, diğer verilerle bağlantıları kurulduğunda kullanılabilir bilgi haline gelebilirler. Hemen her alanda kullanılabilen elektronik veritabanı teknolojileri, gazetecilik mesleği için genel bir ilaç olmayabilirler. "Fakat, bu yeni teknoloji bütünü etkileyecek olan parçayı değiştirmeye uğratabilir"(14). Bu alanda yapılan tartışmalar daha çok yeni veritabanı teknolojilerinin gazetecileri, haberlerini araştırırken bazı resmi ve uzman kişilerin görüşleriyle sınırlı kalmaktan kurtarıp kurtaramayacağı üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu çağdaş teknolojilerin haber merkezlerine yeni girmiş olması ve kullanımının henüz tamamen yaygınlaşmamış olması nedeniyle yapılan analizler spekülasyon olmaktadır.

Bu teknolojilerin gazetecilere ve yazı işleri müdürlerine sağlayacağı yararın, haberin öyküsünün bağlamını daha açıkça ortaya koyabilmek ol-

duğu öne sürölmektedir. Böylece kendi gündemlerinin denetimini sağlayabilmekte ve mesleklerinin amacına daha çok yaklaşabilmek olanağına sahip olmaktadırlar(15). Bir haber muhabinin eleştirel ve nesnel habercilik yapabilmesi için, haberin içeriğinin resmi kişilerin ve uzmanların görüşlerini alıntılamaktan öteye geçmesi gerekmektedir. Çünkü, habere konu olan öyktünün bir bağlamı, yani neden-sonuç ilişkisi ve çevresel koşulları vardır. Olay bu bağlamından ayrı tutularak haber olarak sunulursa yararlanılrlığı azalmış olur.

Güncel olayları doğru olarak tanımlamak ve anlamaya çalışmak, resmi verileri bağlamsal bir çerçeveye oturtarak bir bilgi haline dönüştürmek ve bu işi büyük bir hızla yapmak yazı işlerinin uğraşısı ile gazetecinin yazısı arasındaki ilişkiyi de değiştirecektir(16). Bilgisayar teknolojilerinin girdiği gazete işletmelerindeki yapısal değişimin nedeni de budur.

Gazetecilerin klasik araştırma ve haber yazma tekniklerini değiştiren elektronik iletişimin günümüze getirdiği hızı anlayabilmek için önceki dönemlerdeki haberleşmenin ne kadar süre aldığına bakmakta yarar vardır. Londra'dan Glasgow'a gönderilen kısa bir mesajın iletilebilmesi için gerekli süre, 18.yüzyılda posta arabası ile 10 gün, 19.yüzyılda tren ile 10 saat, 20.yüzyılın başında telgraf ile 4 dakika, teleks ile 2 dakika, telefon ile 30 saniye ve elektronik iletişim ile 1 saniyedir(17).

Basında otomasyona geçmiş olan bir gazete işletmesinde çalışan gazetecinin sık sık başvurduğu teknoloji genel olarak "çevrim içi(online) teknolojileri" olarak adlandırılmaktadır. Bu teknoloji, bir çok yerde "veritabanları" ya da "online kütüphaneleri" adıyla da kullanılmaktadır. Çevrim içi teknolojileri, bir köşe yazarı ya da muhabinin emrine çok büyük miktarlardaki bilginin kullanımını verir. Veritabanı uygulamasına dahil bilgiler o kadar çok miktarlarda olabilirler ki, gazetecinin istediği bilgiyi ya da ona uygun bir konuyu bulmak için klasik yöntemlerle yapılan araştırmalar aylar sürebilir(18). Bir veritabanında istediği bilgiyi arayan bir gazetecinin, özel anahtar sözcükler ve sistemin araştırma tekniğine uygun seçilmiş komutlarla taradığı bilgiler birkaç dakika içerisinde kullanıma hazır hale gelebilir.

Veritabanı uygulamaları akla gelen her türlü konuda olabilir. Son dönemlerde gazeteciler için, çeşitli gazete ve dergilerin geçmiş yayınları bu uygulamalara dahil edilmiştir. Bu veritabanları, önceleri gazetecilerin kişisel olarak meslekdaşlarının işlerini takip etmek amacıyla Kuzey Amerika'da ve giderek tüm dünyada uygulanmaya başlanmışlardır. Örneğin, Hawai'deki bir muhabin, veritabanı uygulamasındaki haber dosyaları aracılığıyla, hızlı ve

etkili bir tarzda, 60'dan fazla Amerikan gazetesini, 150'den fazla dergiyi, Japonya'nın Kyodo haber ajansı, İngiltere'nin Manchester Guardian'ı ya da tercüme edilmiş olarak Sovyet Tass ajansının her bir yayınına ait bilgiyi araştırabilir. Bir muhabir, bir hastalık üzerine, en çabuk ve etkili biçimde, sadece Amerikan mahkeme kayıtlarını ve uluslararası tıbbi dergileri tarayabilmekle kalmamakta, tüm dünyadaki meslekdaşlarının dergiler ve gazetelerde yayınlanan benzer çalışmalarını da izleyebilmektedir(19).

Elektronik iletişim sisteminin gazetecilik mesleği açısından nasıl bir potansiyel taşıdığını anlayabilmek için, veritabanı uygulamalarının, onsekizinci yüzyıldaki basım devriminin getirdiği yararların bu yüzyıla yansması olarak görmek yararlı olabilir. Bu sistem, günlük ya da haftalık süreli yayınların yazarlarına, haberlerini yalnızca "X" kişinin ne söylediğine dayandırarak değil, aynı zamanda geçmişte olan bitenlerin bağlamında ele alarak araştırmaya dayandırmasını sağlamaktadır.

Haberin bağlamsal olarak ele alınması, Alvin Kernan'ın yazılı metinlerle ilgili görüşüyle de birleşmektedir. Kernan'a göre, basım kültürünün kesin işaretlerinden birisi metnin otantik olmasıdır. Genel olarak kabul gören görüş, yazılı olanın doğru olduğu ya da en azından diğer türlü kayıtlara nazaran daha doğru olduğudur. Bir gerçeğin saptaması yapılırken, sayfaya dökülen düşünce, sözcükler ya da diyaloglar birçok kişi tarafından okunur, tekrar okunabilir ve bir görüş üretilebilir. Basım işi, kişilerin olup-biten bir şeyi ilk kez görmesine ve üzerinde düşünmesine izin verir(20).

Elektronik veritabanları, resmi kuruluşların ve görevlilerin elinde bulunan bilgi ve belgeleri gazetecilerin hizmetine sunmaktadırlar. Böylece, kamuoyunu ilgilendiren bir konuda, durumu eleştirmek için kullanılacak olan gerekli bilgiler gazetecinin elinin altında bulunabilecektir.

Bütün iyimser görüşlerin yanında, bilgisayar destekli gazeteciliğin mesleğe ve haber sunumuna getirdiği katkılar henüz tam olarak bilinmemektedir. Bir görüşe göre; bilgisayar destekli gazetecilik eski klasik gazetecilik anlayışının daha iyi araçlarla yapılan şeklidir. Bu görüşe göre, toplanan bilgilerin nasıl toplandığı konusunun, sonuçta ortaya çıkan haberin kendisi ile bir ilgisi yoktur(21).

Elektronik veritabanları, Kuzey Amerika'daki haber merkezlerinde daha şimdiden kökten değişim yaratmış olan bilgisayar tabanlı teknolojilerin sadece bir uzantısıdır. Otomasyona geçmiş bir gazete işletmesinde, bil-

gisayar terminanlleri, ekranlar, modemler, faksler Őu anda kullanılmaktadır- lar.

Gazete arşivleri hızla "çevrim içi(online) kütüphaneleri" haline geti- rilmişlerdir. Buradaki etken, elektronik haberlerin ya da bilgilerin yeniden elden geçirilmesinin ve bunlara başvurmanın daha etkili olması ile elektronik depolama/saklamanın daha az sayıda personel ve mekana gereksinim duy- masıdır.

III- 21.YÜZYILDA GAZETECİLİK MESLEĞİ

1970'lerden beri bilgisayar teknolojilerinin kullanımındaki artış, ge- lecek yüzyılda tüm yaŐantımızın bilgisayarlılaŐacağına dair inancı arttırmak- tadır. Genel bilgisayar teknolojilerinin, hem basın hem televizyon yayınları- nın aktarılması ve bu yayınların hazırlanmasında getirdiği kolaylıklarla bir- likte, bu teknolojilerin kullanımının basın sektöründe kaçınılmaz olacağı or- tadadır.

Gazeteler, 1960-1970 yılları arasında, elektronik iletişim araçlarının ilk kez batılı demokratik toplumların yaşamına girmeye baŐladığı sıralarda birçok sorunlarla karŐılaŐmışlardı. Gazeteler, yüksek rekabete dayanan bir- yayın endüstrisi içerisinde olduklarını düşünürken, zaman içerisinde, çoğu ülkede kendilerini tekeli bir yapının araçları olarak bulmuşlardır(22).

Batı'da, 1970'lerde büyük finansal ve endüstriyel krize giren gazete- ler, elektronik alanındaki yeni teknolojilerin desteğiyle hayatta kalabilmiş- lerdir. Böylece, gazeteler yeni toplumsal roller ve görüşler edinmişlerdir(23)

Kablo ve uydu yoluyla yayınların haber merkezlerine ulaşmasındaki hız ve tüm personel tarafından okunabilir olması bilginin dolaŐımındaki bir- çok engeli ortadan kaldırmaktadır. Artık, gazetecilerin kullandıkları özel araçlar eskiden olduğu gibi kağıtlar ya da ağır işleyen teleyazım terminalleri değildir. Bunların yerine, gazetecinin çevrim içi hattına bağlı olan bilgisa- yarlarına sürekli geçen elektronik bilgi akışı vardır. Gazeteci bunlardan biri- sini seçebilir ve isterse bu bilgiyi kağıda da bastırabilir(24).

"Newsday"ın kütüphanecisi Andrew Ippolito, 1979 yılında arşivleri çevrim içi sistemine geçmeden önce, iki kütüphanecinin bilinen kaynakları ve araştırma yöntemlerini kullanarak ayda 50-60 talebe cevap verebildikleri- ni, fakat Őimdi aynı sayıda talebi bir haftada karşılayabildiklerini söylemek- tedir(25).

Bir muhabirin bu malzemelerden birine ulaşması için klasik haber arşivleri en az iki ya da genel olarak beş tane kütüphane başvuru görevlisi gerektirmektedir(26). Bu durumda, görevliler personelin isteğini kabul edecek, arşiv dosyalarının sıralarına ya da mikrofilmlerin kabinlerine gidecek, doğru olan dosyayı veya mikrofilmi bulacak, belgeleri muhabire getirecek ve muhabir de bunları kendi masasına taşımak zorunda kalacaktır.

Klasik haber kütüphaneleri büyük maliyetlerle çalışmaktadırlar. Çalışanların maliyeti ve demirbaşların kapladıkları alanların büyüklüğünden tasarruf etme isteği, "Vu/Text" gibi, işi haberlerin elektronik depolanması olan veri bankası şirketlerinin en önemli ticari nedenidir(27).

Gazetecilerin gelecek yüzyılda veri bankalarından çok daha fazla ve etkili biçimde yararlanacaklarını ve bu işle uğraşan kuruluş sayısının hızla artacağını tahmin etmek güç değildir.

Gelecekte bir gazetecinin hazırladığı haber için uzmanların ya da ilgili kişilerin ağızlarından bilgi almaya çalışması ve haberini buna göre oluşturması gerekmeyecektir. Bilgisayar ağları ve veri bankaları aracılığıyla istediği bir konuda depolanmış tüm bilgileri alabilir ve bu bilgiler arasındaki bağlantıları kurarak, ilgili kişi tarafından gizlenmiş bile olsa gerçeği ortaya çıkarmak üzere ip uçlarını edinebilir. Politikacılar, resmi kuruluşlar, siyasi partiler vb. kurumların banka hesaplarının bilgisayar ağları yardımıyla denetlenmesi ve olası bir yolsuzluğu ortaya çıkarmak üzere kullanılması bu alandaki en çarpıcı örneklerden biridir.

Elektronik iletişim ve veritabanı teknolojilerinin gazeteciye sağladığı en büyük olanaklardan biri bilgilerin kamusallaşması ve ulaşılabilir olmasıdır.

Gazetecilik alanında önümüzdeki yüzyılda sıkça başvurulacak yöntemlerden birisi de bilgisayar destekli konferans verme olacaktır. Bu yöntem yalnızca gazetecilerin değil tüm araştırmacıların ve bilim adamlarının başvuracağı yöntemlerden birisidir. Bu sistem coğrafi olarak dağınık olan insan grupları arasındaki iletişimi sağlamak ve yapılaştırmak amacıyla, depo edilmiş bilgileri ve bilgisayarın kapasitesinin işlevini kullanır. Bu sistemde, katılmak isteyen herkes yazıcının bağlı olduğu terminaline oturur. Bilgisayar, her tartışmanın girdilerini depo eder ve her katılımcının terminaline bilgiler ulaşınca, yazıcıda bu bilgiler basılır(28).

Elektronik iletişim ve bilgisayar tabanlı teknolojilerin gazetecilik

alanındaki ilk ürünlerinden birisi 1994 Mart ayında piyasaya çıkarılan elektronik gazetedir. Bu gazete, Amerika'nın Atlanta kentinde piyasaya sürülmüştür. Atlanta Journal Q Constitution gazetesi tarafından yayınlanan gazete, Amerika'nın en büyük iki elektronik mektup şebekesi "American Online" ve "Compuserve" aracılığıyla okuyucularına ulaştırılmaktadır(29).

"Gazetecilerin haberleri anında merkezlerine faksla iletmeye, köşe yazarlarının yazılarını evlerinden yazı işlerine göndermeye başladıkları günümüzde, şimdilik hayal gibi görünüyorsa da, gazetelerimizi gazete bayiiinin ya da kapıcımızın elinden değil, bilgisayarlarımızın printerinden -üstelik de yalnızca istediğimiz sayfaları- seçerek alacağımız günler pek uzakta görünmüyor"(30).

Bilgi teknolojileri, "birçok şaşırtıcı ve önemli işlemleri çözümlerken aynı zamanda, gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, gelişmiş, otomasyon ve (robot)lu toplumlarda da yeni sorunlar yaratmaktadır. Gelişmiş ülkelerde sorunlar, bilgi çöplüğü, güvenlik, tamamlık, karar verme, yabancılaşıma gibi konularda yoğunlaşırken, gelişmekte olan ülkeler bunlara ek olarak teknolojik, ekonomik, kültürel, siyasi-hukuki bağımlılık, ithal edilen teknolojinin işlevsel kullanımı gibi sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır"(31).

Bilgisayar teknolojilerinin ortaya çıkardığı bir diğer sorun ise, işgücünün azalmasına neden olduğu görüşleridir. Bu görüşlere göre, iş yaşamına olumlu katkılarda bulunurken, aynı zamanda, emek-yoğun teknolojinin makine-yoğun teknolojiye dönüşmesiyle birlikte, milyonlarca insan işsizlikle karşı karşıya kalabilmektedir(32).

Bilgisayar teknolojisinin tüm yaşam alanlarında kullanılması, toplumsal yaşamın kurallarını belirleyen hukuki düzenlemelerin de gözden geçirilmesini gerektirmektedir. Teknolojik gelişmelerin neredeyse günden güne değiştiği bir dünyada bilişim hukukunu ve suçlarını düzenleyen çalışmaların çok gerilerde kaldığı görülmektedir. Bu durumda, "bilişim sistemleri teknolojisindeki gelişmenin yan etkisi olarak, toplumun geleneksel suç şekillerinden çeşitli bakımlardan farklılık gösteren yeni bir kriminoloji olgusu, yani bilişim suçu olgusunu edindiğini gösteren çeşitli faktörlerin mevcut olduğu söylenebilir. Yeni unsurlardan biri, suçun çevresidir.... Diğer bir yeni unsur suçun süresi ve zaman boyutlarıdır. Tamamiyle yeni olan bir unsur da mekan kavramıdır. Bilişim sistemleri içerisinde, terminaller ve bilgisayar şebekesi, suçlu ile "suç yeri" arasında sınırsız bir uzaklık varken suçun işlenmesine imkan sağlamaktadır"(33).

Başka bir bakış açısına göre, "bilgisayarlar Üçüncü Dünya Ülkelerindeki zengin-fakir farkını daha fazla açmıştır. Bunun temel nedenleri arasında, böylesine ileri bir teknolojinin yüksek düzeyli bir eğitimden geçirilmesini gerektirmesi ve iş yaşamında emek-yoğun istihdam politikasından bilgi-yoğun bir istihdam politikasına geçilmiş olması yatmaktadır"(34).

Bilgisayarların, "insan düşüncesinde ve çalışma sisteminde, sosyal yaşamında yabancılaşmaya yol açabileceği vb. sorular"(35) ortaya konan sorunlar içerisinde belki de en sosyolojik olanıdır.

Gazetecilik mesleği, toplumun genel yapısından ayrı değerlendirilemez. Toplum için geçerli olan tüm değişimler, yenilikler, olumlu ve olumsuz yönleriyle bu mesleği de etkilemektedir. Bu durumda, genel bilgisayar teknolojileri ve diğer bilgisayar tabanlı teknolojilerin öne sürülen zararlı yönleri gazetecilik mesleği ve sektörü için de geçerlidir.

SONUÇ

21.yüzyılın ikinci yarısında, gazetelerin bugünkü klasik örgütlenme tipinden ve gördükleri işlevden çok daha farklı olabileceğini hayal edebiliriz. Her mekana bilgisayar makinelerinin girmesi sonucunda, "etkileşimli(interactiv) sistem"in(36) bugünün gazetelerinin işlevini göreceği tahmin edilebilir. Bugün ülkemizde kullanılan "teletext" uygulaması bu sistemin bir biçimidir. Gazetecilik açısından, bu sisteme göre, her kişisel bilgisayar kullanıcısı bağlı olduğu merkezden istediği bilgiyi edinebilecek, hatta kendisi de katkıda bulunabilecektir.

Yeni elektronik iletişim teknikleri, gazetecilerin artık bu alanlarda uzmanlaşmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, gazetecilik eğitimi veren okulların geleceğe yönelik gelişmeleri izlemesi ve bunlara uyum sağlaması gerekmektedir.

Gazete işletmeleri açısından, yeni iletişim teknolojilerinin kullanılması oldukça yüksek maliyetleri gerektirmektedir. Bu durum, sektörde tekelleşme yaratmıştır ve bu eğilimin gerekli düzenlemeler yapılmadıkça devam edeceği görülmektedir.

Gazeteler açısından, veritabanı uygulamalarının alanlarının ve etkinliklerinin artması gerek hız, gerekse fiziksel mekan açısından yararlı olmuştur da ortaya başka bir soru atılmaktadır. Bu soru, hemen her alanda depolanan

bu bilgilerin kötüye kullanılması ve en önemlisi, bu bilgilerin kişilerin mahremiyetlerine ve özel yaşamlarına tecavüz sayılıp sayılmayacağıdır. Böylece ortaya, özel olarak gazetecilik mesleği açısından şu temel nokta çıkmaktadır; gazeteciler belki de her zamankinden daha çok mesleki ahlaka sahip olmalı ve entellektüel olarak daha iyi eğitilmiş olmalıdırlar. Öyleyse, bu yeni teknolojiler, en azından gazetecilerin eğitimi açısından, sosyal bilimlerin toplumsal yaşamımızda geri plana atılmasını gerektirmemekte, aksine günün koşullarına göre daha çok başvurulmasını gerektirmektedir.

Yine, genel olarak elektronik iletişim teknolojilerinin yaratabileceği sorunlarla ilgili olarak "kent yaşamında zaten başlamış olan yalnızlığı arttırabilecek, bireylerin kapsüller halinde, telefon, faks, sinema, oyun, eğlence vb. bütün ihtiyaçlarını evlerinden çıkmadan gidermelerini sağlayabilecek olan bu teknolojiye hazır mıyız?" sorusu sorulmaktadır(37).

Gazetecilik alanında en çok sorulan sorulardan birisi, klasik anlamda gazetelerin birgün ortadan kalkıp kalkmayacağıdır. Bir görüşe göre, teknolojik yeniliklere rağmen, kağıt üzerindeki gazetenin bir elli yıl daha varlığını sürdürebileceği söylenebilir(38).

John Naisbitt, teknolojilerin hiçbir zaman düz bir çizgide ilerlemediğini, insani faktörler nedeniyle daima bir takım zigzagların yaşandığını öne sürmektedir. Naisbitt, kağıt üzerindeki gazetenin bir haber paketi olmanın ötesinde, bir insan ilişkileri yumağı olduğunu söylemektedir(39).

Bilgisayarlar gazetecilik mesleğine, bilginin çok daha hızlı, çok daha etkin biçimde kullanılabilmesi olanağını vermiştir. Bilgiler bundan böyle daha kullanılabilir ve daha kolay erişilebilir olmaktadır. Gazete işletmelerinin tüm fonksiyonları bilgisayar otomasyonu sayesinde optimum biçimde kullanılabilir. Haber için bilgi taraması yapmaktan, sayfa mizanpajına, ilan ve reklamların tasarımından, finans sorunlarının çözümüne kadar her uygulamada, bilgisayarlar, insanların emri altında insanlardan daha etkili çalışabilmektedirler.

Her teknolojik yenilikte olduğu gibi, bilgisayar teknolojisinde de bazı olumsuz yönler yer almaktadır. Yapılması gereken, teknolojinin tümünden reddi değil, olumsuz yönlerinin saptanması ve giderilmesidir. Gazetecilik mesleğinde çalışanlar, artık, daha fazla ahlaki sorumluluğa sahip olmalı, yüzyüze insan ilişkilerinin ve iletişim biçimlerinin gazetecilik mesleği için yine de geçerli olacağını unutmamalıdırlar.

DİPNOTLAR

- (1) Jacquetta MEGARRY, **Inside Information; Computers, Communications and People**, London: British Broadcasting Corporation, 1985, s.9.
- (2) **A.g.e.**, s.9.
- (3) Emin D. AYDIN, "Bilişim Toplumu", **Marmara İletişim Dergisi**, sayı:4, İstanbul:Cem Ofset, 1993, s.57.
- (4) **A.g.m.**, s.57.
- (5) Emin D. AYDIN, **Bilgi Bilimi ve Kitle İletişimi**, İstanbul: EDA Yayıncılık A.Ş., 1989, ss.17-20.
- (6) **A.g.e.**, s.18.
- (7) **A.g.e.**, s.18.
- (8) **A.g.e.**, s.19.
- (9) **A.g.e.**, s.16.
- (10) **A.g.e.**, s.16.
- (11) Bkz. Doğan CÜCELOĞLU, **Yeniden İnsan İnsana**, 4.Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993, ss.231-232.
- (12) AYDIN, **Bilgi Bilimi ve Kitle İletişimi**, s.16.
- (13) MEGARRY, **A.g.e.**, s.9.
- (14) Tom KOCH, **Journalism for the 21st Century**, U.S.A.: Preager, 1991, s.63.
- (15) **A.g.e.**, s.63.
- (16) **A.g.e.**, s.64.
- (17) MEGARRY, **A.g.e.**, s.31.
- (18) KOCH, **A.g.e.**, s.65.
- (19) **A.g.e.**, s.65.
- (20) Bu görüşler için bkz., **A.g.e.**, s.67.
- (21) **A.g.e.**, s.63.
- (22) Bkz. Anthony SMITH, **Goodbye Gutenberg**, Oxford: Oxford University Press, 1980, s.318.
- (23) **A.g.e.**, s.318.
- (24) KOCH, **A.g.e.**, ss.301-302.
- (25) **A.g.e.**, s.303.
- (26) **A.g.e.**, s.303.
- (27) **A.g.e.**, s.303.
- (28) Emin D. AYDIN, "Bilgisayar Destekli Konferans", **M.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, sayı:1-2, 1993, ss.20-24.
- (29) "İlk Elektronik Gazete Piyasada", **Hürriyet Gazetesi**, 18 Mart 1994, s.17.

- (30) Şengül ÖZERKAN, "Bilgisayar ve İletişim", **Marmara İletişim Dergisi**, sayı:3, İstanbul: Cem Ofset, 1993, s.151.
- (31) Ateş VURAN, "Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Üniversitelerarası İletişim Ağı", yayınlanmamış tebliğ, 1993, s.1.
- (32) Bkz. Yasemin G. İNCEOĞLU, "Bilgisayar ve İnsan Yaşamı Üzerine Bazı Etkileri", **Marmara İletişim Dergisi**, sayı:3, Cem Ofset, 1993, ss.141-142.
- (33) Emin D. AYDIN, **Bilişim Suçları ve Hukukuna Giriş**, Ankara: Doruk Yayınları, 1992, s.151.
- (34) İNCEOĞLU, **A.g.m.**, ss.142-143.
- (35) ÖZERKAN, **A.g.m.**, s.152.
- (36) Emin D. AYDIN, **Bilişim Sistemleri Sözlüğü Bilgisayar Bilgi İşlem ve Telekomünikasyon**, Ankara: Doruk Yayınları, s.326.
- (37) ÖZERKAN, **A.g.m.**, s.156.
- (38) Dr. Haluk Şahin'in bu görüşü için bkz., ÖZERKAN, **A.g.m.**, s.156.
- (39) Bkz. ÖZERKAN, **A.g.m.**, s.156.